

I 68121

DR. IVO PIRC

**RAST NARODA
IN NAZADOVANJE ROJSTEV
V SLOVENIJI**

Prispevek k populacijskemu problemu

Ponatis iz »Časa«
XXXIV, 1939/40

LJUBLJANA 1940

JUGOSLOVANSKA TISKARNA V LJUBLJANI

IN-030043293

Rast naroda in nazadovanje rojstev v Sloveniji.

Dr. Ivo Pirc.

Narod je politična, gospodarska, socialna in kulturna skupina — organično telo — sestavljeno iz posameznih celic, družin. Rast telesnih celic pomeni rast celega telesa — rast družin je rast naroda. Nasprotno začenja s propastjo družine propadati narod. O mnogih narodih, primitivnih in visoko kulturnih, ki so se izgubili z zemeljske površine, je dokazano, (Grotjahn¹, Ploss-Barthels², Berkusky³, Aristotel⁴, Soranus⁵), da jih ni uničila morda njihova telesna degeneracija (sterilnost), marveč njihova volja za zmanjševanjem števila otrok. Grotjahn¹ pravi: »Zakaj so izginili Grki in Rimljani, dočim so preživeli Judje prihod in odhod vseh narodov zgodovinskega starega in srednjega veka? Ne, ker so se kvalitativno izkoreninili, marveč ker so svojo narodno številčnost vzdrževali nič več z lastnim razmnoževanjem, pač pa s sužnji in tujci, dočim se je posrečilo Judom do sedanjega stoletja zavarovati si kvantitativno izdatno razmnoževanje z verskimi običaji, zakoni, tradicijo in z gospodarstvom. Stalno zmanjševanje ljudske množice mora zanesljivo voditi v propast naroda, v narodno smrt.«

Vzlic številnim vojskam, kugam in različnim drugim šibam v prejšnjih stoletjih so se z d r a v i narodi množili in so toliko hitreje izgube nadomestili, čim večje so one bile. Odločala je njihova notranja vrednost, sposobnost njihovih družin. Tako se je pomnožilo od začetka do konca 19. stoletja prebivalstvo Nemčije od 23 na 53 milijonov, prebivalstvo Anglije od 9 na 31 milijonov in prebivalstvo Francije od 27 na 39 milijonov, prebivalstvo Evrope od 175 milijonov v letu 1800 na 510 milijonov v letu 1931 (Grotjahn¹, Rochaix⁶).

V Franciji je rastlo število prebivalstva v dvajsetem stoletju vsako leto le še malenkostno, nekaj let nazaj pa Francija v resnici izumira zaradi presežka števila smrti nad številom rojstev. Delež Francije v prebivalstvu Evrope se je tekom zadnjih 130 let zmanjšal za polovico, čeprav si je Francija z novimi deželami pridobila skoraj dva milijona novega prebivalstva.

Rochaix⁶ pravi, ko popisuje zgoraj opisano depopulacijo Francije: »Problem depopulacije je za nas Francoze najtežji od vseh, ki so se kdaj pojavili. Ta problem presega po važnosti vsa druga socialna vprašanja, ki so sicer ž njim v zvezi. Za naš obstanek gre. Če smo imeli vojno v letu 1914, smo jo imeli zato, ker nismo bili zadosti številčni. Nemčija si je bila svesta zmage, opirajoča se na svojo številčno premoč. Nemški pisci kakor Bherndi, Tannenberg so

pisali: Ozemlje Francije ni zadosti obljudeno, številni otroci nemških družin ne smejo zaostajati za otrokom edincem francoske družine; zato moramo kolonizirati Francijo, ki izumira. Če bi mi Francozi imeli kaj milijonov ljudi več, bi vojno končali v naš prid v nekaj mesecih.«

Francija v zadnjih štirih letih nima več prirastka, ampak leto za letom 10 do 20 tisoč več smrti kakor rojstev. Število svojega prebivalstva vzdržuje le še s priseljenci tuje krvi. Zmanjševanje prebivalstva v Franciji ne gre le na račun mest, marveč tudi kmetskega podeželja. Mlado prebivalstvo beži v mesta, v vaseh ostajajo starčki, ki ne morejo več imeti otrok, in to je vzrok, da je razmnoževanje v agrarnih predelih Francije najmanjše.

Francija ni prenaseljena in zato prenaseljenost ne more biti vzrok padanja rojstev, saj znaša obljudenost v Franciji le 76 na km² (v Sloveniji 72 leta 1931), dočim so vse sosedne dežele mnogo bolj obljudene, in sicer:

Belgija	269 na km ²	Italija	137 na km ²
Anglija	269 „ „	Švica	101 „ „
Holandska	246 „ „	Poljska	87 „ „
Nemčija	142 „ „	Danska	84 „ „

Rochaix⁶ pravi: »Naša zemlja, bogatejša od mnogih ostalih, bi mogla prehraniti dvakrat toliko prebivalstva.«

Nasprotno pa vidimo pri drugih večjih evropskih narodih velik prirastek. Ta je znašal v letu 1937 v

Nemčiji	Italiji	Angliji	Jugoslaviji
477.999	376.457	126.000	181.610

in je tekom zadnjih let v tej višini precej ustaljen.

Kako pa je z rastjo nas Slovencev?

Na bivšem Kranjskem se je pomnožilo prebivalstvo od leta 1869 do 1880 za 3.2 % in od leta 1880 do 1890 za 3.4 %. Zupanc¹⁴ pravi: »V celoti se ne more soditi prirastek prebivalstva za 3.5 % kot posebno ugoden za razmnoževanje, posebno če ga primerjamo z rastjo prebivalstva v drugih deželah.« Od leta 1880 do 1890 se je pomnožilo prebivalstvo na Kranjskem (po ljudskem štetju leta 1890) za 17.055. Majhen prirastek je povsem razumljiv, če vemo, da je bila tedaj izredno visoka umrljivost, n. pr. v letu 1890 je bilo na Kranjskem živo rojenih 16.902 (35.7‰), umrlo pa jih je 14.205 in je znašal presežek rojstev le 2.697 oseb.

V desetletju 1871—80, ko so zbrani podatki že kolikor toliko verodostojni, je znašal presežek števila rojstev nad številom smrti letno 6965 oseb na ozemlju sedanje Slovenije.

Leta 1901 je bilo na ozemlju sedanje Slovenije presežka rojstev 10.281, leta 1910 pa 10.190 oseb.

Gornji podatki so izračunani s seštevkom podatkov iz okrajev na bivšem Kranjskem in Štajerskem, ki spadajo zdaj k Sloveniji. Iz bivše Kranjske je izpuščen ves okraj Postojna, iz bivše Štajerske pa je pridržan ves okraj Radgona. Za Prekmurje ni dobiti podatkov, ravno tako ne za tisti del Koroške, ki je v dravski banovini, ker je ta del spadal pod bivši okraj Velikovec. Za to ozemlje (Prekmurje in Koroško) je bilo prišteto število izračunano iz rodnosti ostalih štajerskih okrajev.

Naš narodni prirastek izračunan iz števila rojstev in smrti je bil, kakor vidimo, v devetnajstem stoletju zelo majhen, začetkom dvajsetega stoletja se je dvignil, a ni bil mnogo večji kakor je danes, in je ostal približno tak do svetovne vojne. Med svetovno vojno je padel (točnejših podatkov zanj ni) in se je dvignil v letih prosperitete po svetovni vojni. Ta dvig gre na račun padca med svetovno vojno. Po letu 1930 je začel padati in je padel v letu 1937 na povojni minimum (razen izjemnega leta 1921).

V zadnjih 18 letih je bil kakor sledi:

1921	8.710	1931	11.925
1922	11.025	1932	11.206
1923	12.237	1933	10.664
1924	13.532	1934	11.646
1925	13.118	1935	9.885
1926	13.200	1936	11.098
1927	11.428	1937	9.348
1928	12.410	1938	9.771
1929	10.304	1939 ¹	9.696
1930	14.279		

Pri ljudskem štetju v letu 1900 je bilo naštetih na ozemlju sedanje Slovenije brez Prekmurja in Koroške 963.123 prebivalcev. Če prištejemo — glede primerjave — temu številu prebivalstva še število prebivalstva Prekmurja² (92.236) in okraja Prevalje² (28.941), naštejemo za tisto leto na sedanjem našem ozemlju 1,084.300 prebivalcev.

Pri ljudskem štetju leta 1910 je bilo na ozemlju sedanje Slovenije brez Prekmurja in Koroške 998.846 prebivalcev. Po zgoraj opisani popravi na sedanje ozemlje naraste število prebivalcev za leto 1910 na 1,110.023, za leto 1911 (z interpolacijo) na 1,121.889 prebivalcev.

¹ Izračunana po številčnih podatkih za prva tri četrtletja leta 1939.

² Po ljudskem štetju iz l. 1921.

V prvem desetletju tekočega stoletja znaša torej dejanski prirastek prebivalstva na ozemlju sedanje Slovenije 25.723 oseb, po presežku rojstev v tem desetletju pa bi moral znašati okoli 100.000. Ta veliki primanjkljaj pomenijo izseljenci.

Prvo ljudsko štetje v naši narodni državi leta 1921 je naštel v Sloveniji 1.054.919 prebivalcev, kar pomeni znaten padec prebivalstva zaradi vojne in izselitve v sosednje države. S korekturo mej iz leta 1931 na leto 1921 bi štel prebivalstvo tedaj 1.060.356. Štetje leta 1931 je našlo v Sloveniji 1.144.194 prebivalcev, torej prirastek za 83.838 oseb. V desetletju 1921 do 1930 pa je znašal v Sloveniji presežek rojstev 119.343 in bi se moralo prebivalstvo povečati za to število, dočim se je povečalo dejansko za 35.505 manj. To je zopet število izseljencev. V omenjenem desetletju je Slovenija izgubila 3 % svojega prebivalstva zaradi izseljevanja.

V desetletju 1921—1930 je torej zraslo število prebivalstva v Sloveniji le za 7.91 %. V vseh drugih banovinah je rast prebivalstva večja, in sicer:

v dunavski za	9.61 %
v savski „	11.42 %
v primorski „	12.28 %
v zetski „	16.27 %
v vardarski „	19.50 %
v moravski „	19.90 %
v vrbaski „	21.68 %
v drinski „	25.02 %

Rast prebivalstva v Sloveniji je torej najbolj počasna, najmanjša. To dejstvo za nas Slovence ni le narodnostno, marveč tudi politično važno, ker ostala dva naroda v državi rasteta mnogo hitreje, kakor pa mi Slovenci. *Če je naša volja, da ohranimo narodno samobitnost, se moramo zavedati, da je ne bomo ohranili le s svojo kulturo ali s kakšnimi svojimi posebnimi lastnostmi in propagandnimi deli, marveč z zdravo življenjsko silo slovenskih družin.* Kaj je pomagala Rimljanom in Grkom njihova visoka kultura, telesna in duševna, ko pa ni bilo v njih zdrave življenjske sile.

Naša počasna rast ima svoje notranje vzroke, ki leže v družini (glej zadaj). Narodi, ki rastejo hitreje, iščejo prostora drugje, tam, kjer je ljudstva manj. Zaradi našega narodnega razkosanja smo Slovenci številčno v Jugoslaviji slabo zastopani. Kolikor počasnejša je rast, toliko slabše je naše številčno razmerje do drugih in toliko večja je verjetnost našemu številu odgovarjajočega, političnega in gospodarskega upoštevanja. Naš količnik $1/12^3$ iz leta 1920 se je zmanjšal

³ Z ozirom na število Slovencev, ki ni identično s številom prebivalstva Slovenije.

do danes na $1/15^3$, in če ne bodo prestali vplivi, ki zadržujejo našo rast in naš razvoj, bo znašal čez drugih dvajset let le še $1/20$.

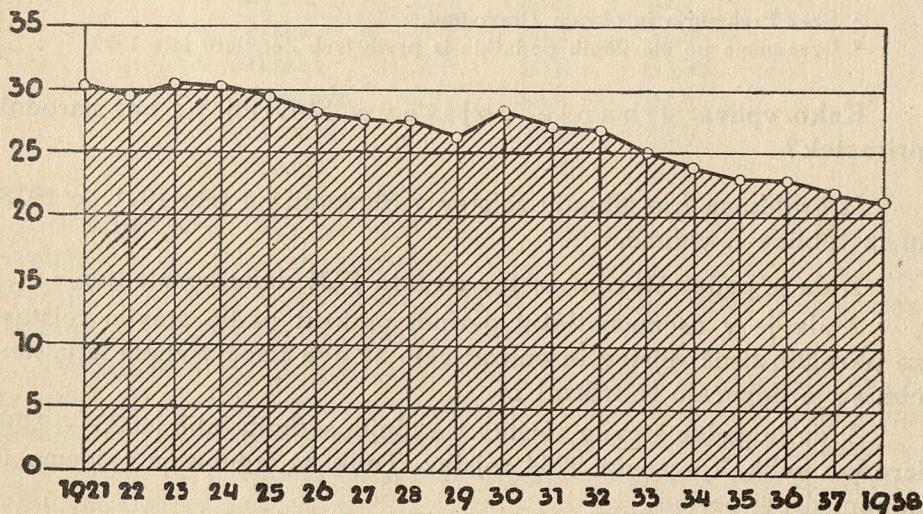
Danes že lahko izračunamo s precejšnjim odstotkom verjetnosti, kako številčni bomo Slovenci pri tretjem ljudskem štetju v Jugoslaviji leta 1941. Dejanski presežek rojstev v letih 1931—1939 znaša 95.239. K temu številu prištejemo 9605, to je število, ki predstavlja verjetni presežek rojstev v letu 1940, skupaj torej 104.844. Ker smo ugotovili, da se je v desetletju 1921 do 1930 izselilo iz Slovenije vsako leto 3‰ prebivalstva, moramo s tem dejstvom računati tudi v desetletju 1931 do 1940 in odbiti predvideno število izseljencev 35.738. Naš predviden narodni prirastek v drugem desetletju bo znašal 69.106 in bo manjši od dejanskega prirastka v prvem desetletju za 14.732 oseb.

Z enostavnim nadaljnjim računanjem z lahkoto ugotovimo tisto desetletje, ko se Slovenci ne bodo več izseljevali na račun svojega vsakoletnega presežka rojstev, temveč na račun svojega izumiranja.

Brez dvojbe je naš narodni prirastek premajhen. Že iz predvojnih časov absolutno majhen pada v drugem desetletju narodne samostojnosti močno. Veliko napako bi storili, če bi ta pojav zanemarili. Nujno je potrebno, da ga takoj vsestransko razmislimo in da še pravočasno s primernimi sredstvi in ukrepi oblast in javnost vse ukrepana za preprečenje večje narodne nesreče.

Kadar razpravljamo o narodnem prirastku, moramo istočasno osvetliti elemente, iz katerih nastaja. Njegovi osnovni elementi so prav za prav trije, in sicer: rojstva, smrti in izseljevanje. Prirastek je velik, če je število rojstev visoko in število smrti nizko. Število izseljencev ga zmanjšuje.

Grafikon I.

Tablica I.

	Število prebivalcev	Rojenih letno	V %	Umrlo letno
1871—1880		30.999		
1891—1900	1,046.711	31.699		
1901 ¹	1,084.300	36.386	33'5	25.966
1911 ¹	1,121.899	33.792	30'1	26.048
1921	1,058.709	31.994	30'2	23.284
1922	1,068.233	31.638	29'6	20.613
1923	1,078.699	32.758	30'4	20.521
1924	1,082.957	32.557	30'1	19.025
1925	1,091.161	32.045	29'4	18.927
1926	1,099.363	31.173	28'3	18.973
1927	1,107.644	30.846	27'8	19.313
1928	1,115.787	30.898	27'7	18.488
1929	1,123.986	29.739	26'4	19.435
1930	1,132.286	31.650	28'6	17.371
1931	1,146.088	31.263	27'3	19.338
1932	1,154.030	31.304	27'1	20.098
1933	1,162.081	29.318	25'2	18.654
1934	1,170.131	28.218	24'1	16.572
1935	1,177.821	27.352	23'22	17.467
1936	1,187.513	28.121	23'18	17.023
1937	1,196.349	27.106	22'1	17.758
1938	1,209.064	26.829	21'7	17.058
1939 ²	1,217.900	26.074	21'4	16.378

¹ Brez Prekmurja in okraja Dravograd.

² Izračunano po številčnih podatkih iz prvih treh četrtletij leta 1939.

Kako vpliva gibanje rojstev v Sloveniji na naš narodni prirastek?

Iz grafikona I. o gibanju rojstev v Sloveniji od leta 1921 do 1938 in iz tablice I. vidimo,

1. da je padec števila rojstev od leta 1921 dalje konstanten,
2. da je v osemnajstletni periodi petkrat padlo število rojstev za okroglih tisoč rojstev in enkrat celo za dva tisoč v enem letu, dočim se je povečalo le trikrat in
3. da je padec števila rojstev v zadnjih sedmih letih (1933—1939) izredno velik, ker znaša 5244 rojstev. Tolikšne izgube ne najdemo v nobeni drugi periodi.

»Število 20 na tisoč pomenja tisto mejo za kulturni narod, pod katero število rojstev ne sme pasti, ne da bi se izpostavljali izumiranju ali nevarnosti, da nas sosedni narodi prehite,« poudarja Grotjahn⁷.

Že leta 1937 sva z Bojanom Pircem⁸ ugotovila, da »tudi Slovenci gredo za zapadnimi narodi v pogledu bele kuge hitreje kakor v pogledu kulturnega napredka« in da »velika večina prebivalstva Jugoslavije ne pozna takšnega zmanjšanja rodnosti, kakor je v Sloveniji«. Po letu 1937 se ni stvar nič spremenila, ker pada rodnost še naprej.

Zgornje tri lastnosti: konstantnost padca, periodičnost večjih padcev in nagnjenje k večjemu padcu v zadnji periodi let nam osvetljujejo vso težo problema padanja rojstev v Sloveniji. Sicer rodnost v Sloveniji tudi v času pred svetovno vojno ni bila v primeri z drugimi pokrajinami nikdar visoka, v letu 1901 je znašala 33.5%, vendar se je držala na primerni višini do leta 1925, ko se je padanje začelo. Od tedaj se ni mogla več popraviti. *Rodnost pri točki 21% sicer sama na sebi še ni absolutno nizka, v zvezi z visoko umrljivostjo in močnim izseljevanjem pa utegne postati prenizka za zdravo rast naroda.*

V Jugoslaviji se giblje rodnost po banovinah takole:

	na 1000 prebivalcev	
	leta 1931	leta 1937
v dunavski banovini	28.1	20.3
v dravski „	27.3	22.1
v moravski „	35.1	24.96
v savski „	31.2	25.1
v zetski „	35.1	31.3
v drinski „	40.0	32.85
v primorski „	36.5	34.2
v vardarski „	38.95	34.9
v vrbaski „	40.45	40.0

V letu 1931 je bila po vsej državi večja rodnost, v letu 1937 pa je slabša edino dunavska banovina. Padec rodnosti od leta 1931 do 1937 pa je največji v moravski banovini. V istem razdobju je padec rodnosti v vsej državi od 33.6% na 27.9%.

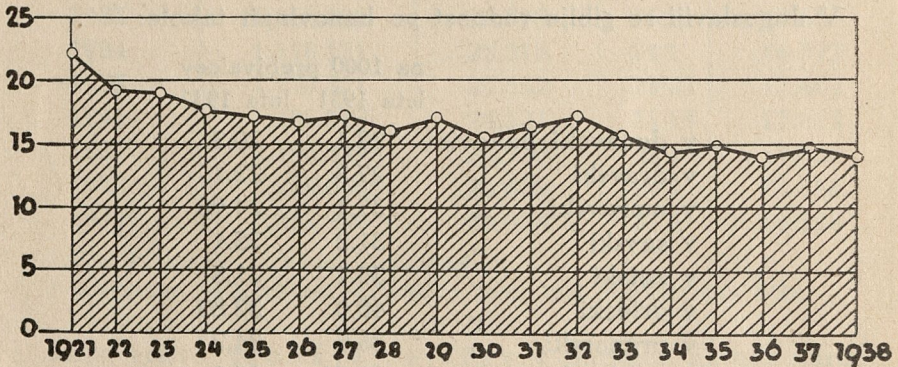
V mnogih evropskih državah z izjemo Francije se je pričelo v zadnjih letih število rojstev zopet dvigati, kakor nam kaže pogled na spodnjo tablico. Ta pojav moramo pripisati smotrni propagandi in novo vpeljanim ukrepom oblasti za povečanje števila rojstev. Zlasti je močno popravila svojo rodnost Hitlerjeva Nemčija. Glej tablico II.

Tablica II.

	Anglija	Nemčija	Italija	Švedska	Švica	Francija
1871—1880	35·4	39·1	36·9	30·5	30·7	25·4
1891—1900	29·9	36·1	34·9	27·1	28·1	22·2
1921—1930	18·3	20·2	28·2	17·5	18·5	18·8
1933	14·4	14·7	23·7	13·7	16·4	16·2
1934	14·8	18·0	23·4	13·7	16·2	16·1
1935	14·7	18·9	23·3	13·8	16·0	15·2
1936	14·8	19·0	22·1	14·2	15·6	15·0
1937	15·4	18·3	22·9	14·3	15·0	14·7

Padec števila rojstev bi sam na sebi ne bil za nas Slovence nikakšno zlo, saj vidimo, da imajo mnogi drugi narodi še nižjo rodnost, pa se ne boje za svojo bodočnost. Težka je le okolnost, da se število smrti zmanjšuje počasneje kakor pada število rojstev. Krivulja grafikona II. kaže v primerjanju s krivuljo grafikona I.

Grafikon II.

mного zmernejši padec. Iz tablice I. posnamemo, da se je od leta 1925 — ko se padanje števila rojstev pričelo — znižalo to število do konca leta 1939 za 5971, število smrti pa samo za 2549. Ta pojav jasno govori, da Slovenci še nismo zreli za racionalizacijo rojstev, ker še niso ustvarjeni pogoji za zmanjšanje števila smrti v istem razmerju. Nevarnost je v tem, da se je našemu prebivalstvu odprla pot k regulaciji rojstev in da to regulacijo deloma že obvlada, ne more pa še obvladati v isti meri smrtnih primerov in jih preprečevati ter s tem znižati splošno umrljivost n. pr. z nego dojenčkov, s pravočasnim in strokovnjaškim zdravljenjem bolezni, s higienskim življenjem itd. V izumiranju Francozov imamo za to ugotovitev dokaz

in svarilen vzgled! Francozi so znali omejiti rojstva, niso pa bili kos omejitvi smrtnih primerov s pomočjo javne in socialne higijene ter socialne medicine. Drugi kulturni evropski narodi, tudi hudo prizadeti po padanju rodnosti, so istočasno zmanjšali tudi umrljivost, zlasti Nemci, in sicer:

Tablica III.

	Anglija	Nemčija	Italija	Švedska	Švica	Francija
1871—1880	21·4	27·2	29·9	18·3	23·5	23·7
1891—1900	18·2	22·2	24·2	16·4	18·8	21·5
1921—1930	12·1	12·5	16·7	12·1	12·3	17·0
1933	12·3	11·2	13·7	11·2	11·4	15·8
1934	11·8	10·9	13·3	11·2	11·3	15·1
1935	11·7	11·3	13·7	11·7	12·1	15·7
1936	12·3	11·9	13·7	12·0	11·4	15·3
1937	12·6	11·8	14·2	12·0	11·3	15·3

Francozi so sicer tudi znižali umrljivost, toda mnogo manj kot njihovi sosedeje.

Relativno visoka umrljivost in pomanjkanje pogojev za njeno zmanjšanje nam Slovincem ne dopuščata racionalizacije rojstev. Za nas pomenjata racionalizacija in regulacija rojstev narodni samomor. Naša umrljivost je manjša kakor v bogati in kulturni Franciji in ne moremo pričakovati, da jo bomo mogli kaj izdatneje znižati. Verjetnejše je, da se bo dvignila v očigled neugodnejšim socialnim in gospodarskim vplivom, ki nam pretijo.

Tretji element narodnega prirastka — i z s e l j e v a n j e — je za nas Slovence posebno specifičen in je bil tak že od nekdanj. Podatki kažejo, da je izseljevanje Slovencev v zadnjem desetletju popustilo, ker mnoge države otežkočajo priseljevanje zaradi brezposelnosti lastnih ljudi. Izseljevanje se zdaj nadomešča s sezonskim izseljevanjem, kar bi utegnilo imeti koristne posledice, če bo organizirano in dirigirano. Izseljevanje je po mnogih pasivnih krajih z ozirom na pomanjkanje kakršne koli druge pomoči samopomoč, po kateri sega ljudstvo tako rekoč že po tradiciji. Naša kmečka posest je zelo razdrobljena in prevladuje mala posest, ki ne more preživljati številnejše odrasle družine, in zato je postala navada, da se izselijo prekoštevni otroci, ko dorastejo. Zdaj, ko je izselitev iz države otežkočena, mladi ljudje beže od doma kamor koli. Beg z dežele v mesta ima poleg gospodarskih in socialnih neugodne posledice tudi za populacijo (glej zadaj), kajti bistveno vpliva na starostno sestavo podeželskega

prebivalstva. Povprečna starost podeželskega prebivalstva se je dvignila, in to je eden razlogov, zakaj rodnost tudi v podeželju pada.

Vsi narodi imajo svoje izseljenstvo, vendar bistveno drugačno. Naši izseljenci si niso mogli priboriti narodne in državne samostojnosti, oni rastejo in delajo za tuje narodno bogastvo in se po nekaj generacijah izgube v drugo kri. Naš narod je prešibek za izseljevanje ali kolonizacijo in zato pomnožuje sleherni izseljenec, ki se ne vrne, število smrtnih primerov.

Zato je brez odlašanja potrebno zajezi odtok prebivalstva z rodne grude s primernimi socialnimi in političnogospodarskimi sredstvi.

Od opisanih treh sestavnih elementov narodnega prirastka sta zadnja dva — umrljivost in izseljevanje — v zvezi s kompleksom socialnih, gospodarskih, generativnih in drugih vplivov in nista v odvisnosti v prvi vrsti od volje posameznika, dočim so rojstva posledica volje poedinca in zato v popolni odvisnosti od njega. Na število rojstev se da vplivati, kakor kažejo dogodki in statistika tako v negativni, kakor tudi v pozitivni smeri. Zategadelj vidimo, da je ta sestavni element prirastka po eni strani najbolj izpostavljen negativnim vplivom, po drugi strani pa najdemo v njem možnost povečanja narodnega prirastka.

Negativni vplivi na rojstva povzročijo padanje števila rojstev in so številni. Pod takimi negativnimi vplivi se poslužuje prebivalstvo najrazličnejših sredstev za preprečenje rojstev.

Z mnogih strani se skuša opravičiti padanje rojstev z gospodarsko krizo, češ da je nastopilo obubožanje družin. Ta okolnost naj bi bila tudi vzrok zmanjšani zmožnosti stopanja v zakon. Ali je v resnici obubožanje in siromaštvo krivo padca rodnosti? Kako je s porokami?

Prostovoljno omejevanje števila otrok je eden glavnih negativnih vplivov na rodnost. Poučna je sledeča tablica (po Huberu, Bunleju in Bovertu), ki kaže razdelitev 10.000 otrok v Franciji po vrstnem redu rojstev v istih družinah.

	1908	1911—13	1933
1. otrok	2579	2950	3315
2. „	2380	2401	2589
3. „	1728	1636	1601
4. „	1134	1054	966
5. „	753	686	597
6. „	500	452	377
7. „	337	300	234
8. in nad 8. „	589	521	321

Iz tablice je razvidna tendenca k otroku edincu in k dvema otrokoma. Ako bi se dal še regulirati spol otroka, tako da bi bil prvi deček, drugi deklica ali vsaj narobe, bi število tretjega otroka padlo še nižje, ker je želja zakoncev, katerima sta se rodili dve deklici, dobiti sina, močen nagon za tretjega otroka. Vedno manjše postaja število družin (po Grotjahnju »naivnih«), ki se odločijo za otrok »kolikor jih Bog da«.

Grassl¹² je preračunal, da »mora vsaka poročena žena roditi

a) 1 otroka za nadomestilo za mater,

b) 0.3 otroka za nadomestilo umrlih pred nastopom optimalnega časa k porodu,

c) 0.25 otroka za izenačenje izpadka rodljivosti neporočenih žen,

č) 0.12 otroka za izenačenje izpadka potomstva zakoncev, ki so postali nerodovitni zaradi bolezni, skupaj 1.67 otroka. Isto število je potrebno za ohranitev moških, kar znese 3.34 otroka na ženo. K temu številu je treba prišteti za moške še 0.05 v svrhu izenačenja močnejšega umiranja dečkov. V celoti torej mora priti 3.39 ali 3.4 otrok na poročeno ženo.« To število otrok na poročeno ženo jamči za ohranitev naroda, ne pa za njegov številčni napredek.

Grotjahn⁷ postavlja za ohranitev in napredek naroda zahtevo, da je dolžnost vsakega zakonskega para vzrediti najmanj tri otroke čez peto leto starosti.

Burgdorfer¹³ zahteva 4.5 otroka, da se pokrijejo z njimi vojne izgube.

Za Slovenijo nimamo statističnih podatkov o številčnosti otrok v družinah. Iz podatkov državne statistike pa lahko izvemo, koliko oseb je prišlo pri ljudskem štetju leta 1931 na eno gospodinjstvo. Upoštevati moremo le gospodinjstva brez služinčadi in podnajemnikov in takih je bilo v Sloveniji 179.924. To število gospodinjstev je štel 801.830 oseb in pridejo torej povprečno na eno gospodinjstvo, ki nima služinčadi ali podnajemnikov, 4.45 osebe.

Zgornji račun kaže na nizko številčnost družine v Sloveniji.

Kaj vodi ljudstvo k prostovoljnemu omejevanju otrok? Nagibov k temu je več. *Prvi je želja po udobnejšem lastnem življenju.* Želji za čim popolnejše izkoriščanje vseh materialnih dobrin življenja ne ustrezajo neugodja združena s porodom, skrbi in težave pri vzgoji otrok, pritrgovanje pri lastni osebi zaradi povečanih izdatkov za otroke itd. Grobi materializem je zatrl v človeku prirodno željo po otrokih in ga je ponižal pod žival, ki s svojim živalskim nagonom rodi in se ohranja. Francoski higieničar Rochaix karakterizira ta pojav takole:

»To zlo stopa v ospredje pri vseh narodih, ki se jim boljša blagostanje in spremlja tako rekoč civilizacijo. To je bolj moralni

problem kakor higienski. *Verska morala se je pokazala res najmočnejša za prevzem dolžnosti do družine in otroka.* V Kanadi se je obdržalo francosko pleme izredno rodovitno; francoski Kanadci so ohranili način patriarhalnega in strogo verskega življenja od svojih prednikov v 17. stoletju. Njihovo število se je dvignilo v enem stoletju od 700.000 na štiri milijone.«

Drugi nagib k prostovoljnemu omejevanju rojstev vidimo pri premožnejšem delu prebivalstva, v kolikor pri njih ni odločilen prvi nagib. Znano je, da so premožnejši prvi začeli z omejevanjem rojstev pri nas in drugod in da redko najdemo premožnejše rodbine s številnimi otroki, kar nasprotuje zatrjevanju o omejevanju števila otrok zaradi siromaštva ali pomanjkanja. V resnici je to zatrjevanje samo času primerno maskiranje pravega nagiba. Premožnejši sloji so — kakor znano — dobri računarji. Prevzeti od strasti kopičenja premoženja se boje številnih otrok, ker bi vsakemu od njih ne mogli dati ali zapustiti dovolj in bi se morali sramovati pred svetom. Zato imajo raje enega ali dva otroka, da jim ni potrebno preveč razkosavati premoženja.

Tretji nagib je dobil premoč v manj premožnih in siromašnih družinah, uradniških, maloobrtniških, delavskih in kmečkih. Javna tajnost je, da se žene v manj premožnih in siromašnih uradniških, obrtniških in delavskih družinah otepajo otrok, kolikor se da in z vsemi sredstvi. Če jim to ne uspe in vendarle zanosijo, se čutijo silno nesrečne, ker se boje nosečnosti, stroškov za porod in otroka za njegovo opremo, za stanovanje, za svojo službo itd. V takih primerih, ki so najštevilnejši, res odloča socialno stanje, pa ne toliko resnično pomanjkanje, temveč bolj bojazen pred pomanjkanjem.

Tudi pri kmečkih ženah postaja ta nagib vedno bolj pogost, vendar s to razliko, da prihaja šele pri četrtem, petem ali nadaljnjem otroku, kar pač zavisi od velikosti posesti in od razširjanja urbanistične miselnosti.

Število porok ne vpliva bistveno na število rojstev. Na 1000 prebivalcev je bilo porok v Sloveniji:

v letu: 1921	10.3	v letu: 1930	7.8
1922	8.5	1931	7.4
1923	7.9	1932	6.7
1924	7.7	1933	6.6
1925	7.1	1934	6.4
1926	7.3	1935	6.8
1927	7.3	1936	7.1
1928	7.3	1937	7.9
1929	7.8	1938	8.0

Kakor posnemamo iz zgornje tablice, je na število porok vidno vplivala gospodarska stiska, kar je razvidno iz padca v letih 1932—35. Če bi bilo zmanjšano število porok v tem razdobju krivo velikemu padcu rojstev v letu 1933, ko je padlo število rojstev kar za 2.000 hkrati, bi moralo tudi kasnejšemu povečanju števila porok v letu 1937 in 1938 slediti povečano število rojstev, če ne še v letu 1938, vsaj v letu 1939, kar pa se ni zgodilo.

Da večje število porok v sedanjem času, ko prevladujejo negativni vplivi na razmnoževanje in rodnost, ne vpliva več na povečanje števila rojstev, potrjuje primerjava s številom porok v drugih državah. Število porok na 1.000 prebivalcev je znašalo:

	v Angliji	Nemčiji	Italiji	Švedski	Franciji
leta 1931	15.6	16.0	13.4	14.0	15.6
1932	15.3	15.7	12.8	13.5	15.1
1933	15.8	19.3	13.8	14.0	15.1
1934	16.8	22.4	14.7	15.5	14.2
1935	17.1	19.5	13.2	16.4	13.6

Vzlic dejstvu, da je v vseh zgoraj navedenih državah, z izjemo Italije, število porok dvakrat večje kot v Sloveniji (kar ima svoj vzrok v kratkotrajnosti porok zaradi razporok in v pomnoženem številu ponovnih porok razporočencev), je rodnost v omenjenih državah mnogo manjša kot v Sloveniji in ima med omenjenimi državami največjo rodnost Italija, kjer je najnižje število porok. Julius Wolf pravi, da je danes že splošno ugotovljeno, da gresta števili rojstev in porok »vsaka svojo pot«.

S tem je zavrjen izgovor, da pada število rojstev v Sloveniji, ker se zaradi gospodarske stiske in osiromašenja ljudje ne morejo poročiti.

Zgoraj naštete nagibe k prostovoljnemu omejevanju števila rojstev podpirajo in pospešujejo pri nas v Sloveniji kakor tudi drugod

- 1) pešanje izpolnjevanja verskih dolžnosti;
- 2) beg mladih ljudi z dežele v mesta;
- 3) industrializacija;
- 4) materialistična propaganda in specialna propaganda proti spočetju in nosečnosti ter končno
- 5) olajšana možnost preprečenja spočetja in prekinitve nosečnosti.

Pešanje izpolnjevanja verskih dolžnosti je važen moment, ki smo ga že poudarili in dokazali njegovo moč v primeri razmnoževanja Francozov doma in v izseljenstvu v Kanadi. Mnogi moderni pisci, ki se pečajo s populacijo, gladko zanikujejo odvisnost števila

rojstev od vernosti prebivalstva, drugi zopet to priznavajo, čeprav neradi (Brentano, Mombert, Havelock Ellis, Dumont — glej Wolf⁹, str. 78).

Julius Wolf⁹ (Der Geburtenrückgang 1912) je dokazal na podlagi obsežnega statističnega materiala, da je katoliška vera močnejši jez proti vdoru racionalistične kulture in modernih idej kakor protestantizem. Popolna verska mlačnost katoličanov in brezverstvo v Franciji pa sta se izkazala brez moči.

Katoliška vera uči, da je rodovitnost »božji blagoslov« in otroci »božji dar« in katoliška cerkev stoji na stališču brezpogojnega obsojevanja preprečevanja rojstev. Posamezni katoliški pisci (P. von Hammerstein¹⁰, P. Krose¹¹) sodijo celo, da je nizko število nezakonških otrok znamenje »najhujše vrste korupcije in moralne gnilobe«, s čimer mislijo preprečevanje rojstev. Pojasnilo za padec rodnosti v Sloveniji moramo med drugim iskati tudi v slabšem izpolnjevanju verskih dolžnosti. Katera koli korekcija dosedanjšega stališča katoliške cerkve, popuščanje ali toleriranje s strani spovednikov bi utegnilo imeti za nadaljno rast naroda hujše posledice. Nedvomno napredujoča emancipacija prebivalstva po mestih in industrijskih krajih od vpliva katoliške cerkve pomaga pospeševati uveljavljanje negativnih vplivov in nagibov k omejevanju rojstev.

Beg mladih ljudi z dežele v mesto pospešuje omenjene nagibe k prostovoljnemu omejevanju rojstev v toliko, da se v mestni gneči čuti odseljenec bolj emancipiranega od ozirov na svojo okolico in je zato bolj dostopen negativnim vplivom, neizpolnjevanju verskih dolžnosti, antikoncepcijski propagandi in sredstvom. Življenje v mestu je vabljivejše, čeprav je borba za obstanek težja. Bojazen negotove bodočnosti in skrb za obstanek v mestu narekujeja omejitvev otrok.

Industrializacija podeželja pomaga na podoben način uveljavljati nagibe k prostovoljnemu omejevanju rojstev. Kmečko delo izgublja na veljavi, vse hiti v tovarno po zaslužek. Razlika je, ali roke pridelajo živež, ali pa denar za nakup živeža. Živeža je navadno dovolj pri kmečkem delu, čeprav primanjkuje denarja za druge nakupe, v tovarni pa večkrat manjka denarja celo za živež.

Od žene do žene se širi t a j n a p r o p a g a n d a za preprečitev spočetja. Dajejo si priporočila in navodila, čeprav mnogokrat neuspešna, ali vendar žena vidi, da ni osamljena v svojem prizadevanju proti nosečnosti. Povsem pogršno je, če se taki propagandi pridruži javna, poloficielna, z razlaganjem Knaus-Oginove metode po prosvetnih društvih. Knaus-Ogino spada le v roke zdravnika, niti ne v roke spovednika, kaj šele pred javni forum, pa bodisi v obliki javnih predavanj za žene ali pa v obliki propagandnih brošur.

V največji meri pa pospešuje hotno omejevanje rojstev *olajšana možnost preprečenja spočetja in prekinitve nosečnosti*. Tehnika preprečenja spočetja je popularizirana in zakonci poznajo in uporabljajo številna preventivna sredstva, kakor naravna (dojenje, popolna vzdržnost ali vzdržnost ob določenih dneh in interruptio) tako tudi kemična (izpiranje z različnimi kemikalijami, polaganje supozitorijev), ali mehanična (pesarije, obturatorije, kondome). Le od spretnosti in popolnejšega obvladanja tehnike je odvisno, da so uporabljena sredstva bolj ali manj uspešna.

Kadar preventivna sredstva odpovedo in se pojavi nosečnost, preostane kot zadnje najzanesljivejše sredstvo prekinitve nosečnosti, to je splav ali abortus.

Število splavov se veča od leta do leta, ker je tehnika splavljanja zelo razvita in tudi v rokah lajika skoraj že popolnoma varna. »Krvavitve«, povzročene pri nosečih po lajikovi roki, končajo navadno srečno in brez komplikacij, če pridejo pravočasno v roke večšega zdravnika. Znanje splavljanja obvladajo posebno mnoge žene, ki so že večkrat porodile in se o tem medsebojno pouče. Iz poročil javnih zdravnikov vemo, da se ta posel opravlja mnogokje že obrtoma. Tudi o zdravnikih prodro večkrat v javnost glasovi, da delajo nedovoljene splave in da so preširokogrudni v postavljanju indikacij za umetni splav. Ljudska govorica ve o zdravnikih in zdravnicah povedati, da za primeren honorar izvrše umetni splav, vendar moramo tako pripovedovanje in šepetanje soditi za obrekovanje in ga zavriniti, ker si ni mogoče misliti, da bi slovenski zdravniki (razen nekaj slučajnih nečastnih izjem) zgolj iz materialnih razlogov tako brezvestno grešili nad lastnim narodom. Dolžnost slovenskega zdravniškega stanu je, da sam izloči iz svoje srede take slučajne pojave in tako opere s svojega telesa madež, češ zdravniki ste krivi padanja rojstev. Mnogo je takih primerov, da zdravniki le dokončajo od lajika začetni nasilni splav, kar je njihova dolžnost. Prav sodim, če ugotovim, da je od zdravnikov nedovoljeno začetih in dovršenih splavov relativno tako majhno število, da pri padcu rojstev ne pridejo občutneje v poštev. Zdravniška intervencija reši ženo, katera bi v nasprotnem primeru brez dvoma našla drugo pot ali sredstva, da se znebi nosečnosti. Dokaza za to trditve sicer ni, vendar bi mogli indirektno sklepati na pravilnost zgornje trditve z ugotovitvijo visokega števila splavov, ki so začetni od lajika in pridejo v roke zdravnika.

Po mnenju nemških zdravnikov (Bumm, Döderlein) je $\frac{1}{2}$ od $\frac{2}{3}$ vseh splavov nasilno povzročenih, dočim cenil Zalokar¹⁵ glede na 15 letni material v ljubljanski bolnišnici število nasilno povzročenih splavov na $\frac{4}{6}$ vseh splavov in pravi, da se »v zadnjih letih razmere slabšajo, tako

da bo odstotek, ki pada na spontane splave, vedno manjši«. Do enakih zaključkov kakor Zalokar je prišel Hirsch, o čemer piše Gaupp¹⁶: »Po Hirschu je prišlo v Berlinu že pred petimi leti na 100 rojstev 87 splavov, od katerih so $\frac{4}{5}$ nasilni splavi. Letno se računa s $\frac{1}{2}$ milijona umetnih splavov v Nemčiji.« Zalokar sodi glede na bolniški material, da imamo v Sloveniji minimalno 24, maksimalno pa 40 splavov na 100 porodov. V letu 1936 je bilo v bolnišnici za ženske bolezni v Ljubljani 583 splavov, dočim jih je bilo v letu 1920 samo 153. Upoštevati seveda moramo, da pridejo v bolnišnico le težji primeri splavov, da se lažji, ki jih je mnogo več, zdravijo pri praktičnih zdravnikih ali pa brez zdravnika. Nešteto splavov pa konča, kar žene, posebno starejše, odkrito priznavajo, gladko in brez kakršnih koli komplikacij. Tudi iz tega razloga smo upravičeni trditi, da delež nasilnih splavov na padcu rojstev ne gre v toliki meri na račun zdravnikov, kakor se splošno sodi.

Rochaix trdi, da v Franciji presega število splavov 600.000 letno, in dosega potemtakem letno število rojstev.

Iz te vsestranske analize in presoje pojavov in dogodkov okoli naše narodne rasti se pojavlja zaključek, da moramo neodložljivo tudi mi Slovenci začeti s kontrolo našega razmnoževanja in si zavarovati in izboljšati svojo narodno rast s takimi sredstvi, ki jih uporablja moderna populacijska politika pri narodih v podobnem položaju. Napačno je vdajati se upanju in pričakovanju, da se bo kaj doseglo samo s pozivi, predavanji, pridigami, okrožnicami, pisanjem v časopisju itd., zakaj zlo se je tako razpaslo in sega — kakor smo videli — tako globoko v življenje prebivalstva, da bodo potrebna druga sredstva, kakor idejna, in sicer taka, ki bodo vabljivejša od nagibov k prostovoljnemu omejevanju rojstev, po drugi strani pa taka, s katerimi se bo dal zločin splavljanja eliminirati. Med »vabljiva« sredstva spada na Slovenskem vsestranska zaščita kmečke posesti in družine, ki naj ustavi nadaljnje razpadanje kmečke posesti in izboljša težko gospodarsko in socialno stanje kmečke družine. Prodaja in drobljenje posesti, zadolževanje itd. naj se preprečijo s primernimi zakonskimi ukrepi, da bo kmet »na svoji zemlji svoj gospod« (poudarek je na vsaki besedi!), in ne berač, hlapec ali trgovec suženj. S podobnimi ukrepi je potrebno omeniti in ustaviti beg z dežele in dati mlademu kmečkemu rodu materialno možnost, da si ustvari novo kmečki grudi svoje nove domove.

Družine, ki se morajo boriti za svoj vsakdanji kruh, na podeželju in v mestu, je treba opogumiti za otroke s primernimi podporami za otroke, ki so večje čim večje je število otrok, s podporami ob rojstvu tretjega, četrtega in vsakega na-

daljnega otroka, z davčnimi olajšavami od tretjega otroka dalje (ne šele od devetega!), s podeljevanjem različnih prednosti družinam s številnejšimi otroki pri službah, stanovanju in s podobnimi socialnimi in ekonomskimi sredstvi. Nasprotno je treba premožne družine z nobenim, enim ali dvema otrokoma čim občutneje obdavčiti.

Z energičnimi zakonskimi ukrepi se mora skušati zatreti zlo nasilnega splavljanja. Po določilih zdaj veljavnega kazenskega zakonika doleti kazen za kriminalni splav le komaj omembe vredno število oseb letno, čeprav se izvrši takih splavov po več tisoč. Kazenske določbe za kriminalni splav se morajo prilagoditi duhu in potrebam časa in sedanj časa zahteva vsestransko upoštevanje zahtev po uspešnejši populaciji, da ne bodo več, kakor so sedanje, v zasmeh in izigravanje.

D o d a t e k.

Naloga najvišje upravne oblasti v banovini, ki ji je poverjena skrb za napredek in blagostanje ljudstva, je, da vzame vprašanje in skrb za bodočo našo narodno rast v svoje roké! Cerkvena oblast, društva, posamezniki niso nikjer in tudi na Slovenskem ne bodo nič dosegli. Ti naj sodelujejo s svojimi nasveti in predlogi v odboru za populacijo, ki naj se čimprej ustanovi pod osebnim vodstvom gospoda bana. Odbor večšakov naj ves problem najprej preuči, nato pa naj takoj pripravi vse potrebne ukrepe za zaščito zdrave in močne rasti slovenskega naroda.

C i t i r a n a l i t e r a t u r a :

- ¹ A. Grotjahn, Soziale Hygiene, Geburtenrückgang und das Problem der körperlichen Entartung, Weyls, Gärtner Handbuch der Hygiene, 1922.
- ² Ploss und Bartels, Das Weib in der Natur- und Völkerkunde.
- ³ H. Berkusky, Der künstliche Abort bei den Naturvölkern, 1913.
- ⁴ Aristoteles, Polit. VII, 16.
- ⁵ Soranus, I, 19.
- ⁶ A. Rochaix, Précis d'hygiène par Jules Courmont, 1940.
- ⁷ A. Grotjahn, Soziale Pathologie, 1923.
- ⁸ Bojan in Ivo Pirc, Zdravje v Sloveniji, I. knjiga, Življenjska bilanca Slovenije 1920—1935.
- ⁹ Julius Wolf, Der Geburtenrückgang, 1912.
- ¹⁰ P. v. Hammerstein, Konfession und Sittlichkeit, 1893.
- ¹¹ P. Krose, Der Einfluss der Konfession auf die Sittlichkeit, 1900.
- ¹² Grassl, Das zeitliche Geburtsoptimum, Soziale Medizin r. Hygiene, Jhg. 1907.
- ¹³ F. Burgdorfer, Familienpolitik und Familienstatistik, Zur Erhaltung und Mehrung der Volkskraft, 1918.
- ¹⁴ Franc Zupanc, Krain und seine öffentliche Gesundheit, 1881—1890.
- ¹⁵ Alojz Zalokar, Materijal k vprašanju splava. Zdravniški vestnik VII/11.
- ¹⁶ Gaupp, Die Unfruchtbarmachung geistig u. sittlich Kranker und Minderwertiger, 1925.

Druga literatura:

- Geburten- u. Sterblichkeitsverhältnisse in Österreich 1819—1899, Wien 1902.
Bewegung der Bevölkerung im Jahre 1901. Österreichische Statistik 1904.
Bewegung der Bevölkerung Österreichs im Jahre 1913. Österreichische Statistik 1918.
Statistički godišnjak 1934-1935, 1936, 1937 in 1938-39. Opšta drž. statistika. W. Ewald, Soziale Medizin, 1911.
Gottstein, Die neue Gesundheitspflege, 1920.
F. Prinzing, Die statistischen Grundlagen der sozialen Hygiene, Handbuch der sozialen Hygiene, 1925.
Statistisches Jahrbuch für das deutsche Reich, 1931.
Friedrich Prinzing, Handbuch der medizinischen Statistik, 1931.
A. Grotjahn, Hygiene der menschlichen Fortpflanzung, 1926.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000373541

